

LES NOSTRES PARAULES

(RESUM)

Autor: Eugeni S. Reig (Josep Eugeni Sempere i Reig)

El treball LES NOSTRES PARAULES és un recull d'unitats lèxiques (paraules, locucions, frases fetes, parèmies, etc.) totes elles genuïnament valencianes i especialment interessants, bé per la seua raresa, bé perquè es troben en perill de desaparèixer pel fet de ser poc conegudes, o bé perquè hi ha tendència a usar-les indegudament o a substituir-les per altres de menys genuïnes. El recull arreplega, fonamentalment, encara que no exclusivament:

1) Paraules i locucions que s'usen només en llocs determinats i que, per tant, no són conegudes per la major part dels valencians, com ara *a escoti barboti*, *a trentaqueté*, *abocar la pastera*, *agarrar el caure*, *anar de clec*, *anar-se'n com un punt de calça*, *aplegar i envasar*, *bellverd*, *blau de bulla*, *blau de fam*, *bolitxó*, *bon dia i bona ora*, *caneletes acabant*, *cantalet*, *cirer*, *clarura*, *coll de la cama*, *companatge*, *corellada*, *cruatge*, *cutimanya*, *de punta de rama*, *de puntet*, *deixar penjar*, *dienda*, *donar-se olla*, *en peixet*, *enganya-rajols*, *entornet*, *facilitari*, *fer calçetí*, *fer el rei negre*, *fer trompes*, *gerovina*, *¡i un xurro calent!*, *¡jo et flic!*, *malpel*, *matissa*, *¡missa de quatre!*, *nevarsejar*, *parabales*, *paracota*, *petiterri*, *pontet del cul*, *posterol*, *recla*, *saginosa*, *tander*, *titaina* o *xurumbell*.

2) Paraules i locucions que són emprades només per les capes de la població de més edat i que, per tant, són desconegudes per les generacions més joves, com, per exemple *a amagatontes*, *a foc i flama*, *a la part-darrere*, *a resultes de*, *a tota paleta*, *agarrar-se a una paret llisa*, *agre com un ferro*, *¡ah paraigües!*, *aixarop de gaiato*, *aixeta*, *aixina* o *aixana*, *amarg com l'acéver*, *amb les celles fetes*, *anar a escola*, *anar anant*, *anar de bocadents*, *anar de xurrut*, *anat*, *¡anem allà que ací ja estem!*, *baldat com un ruc de llenyater*, *ballador de l'anca*, *blanc com la paret*, *bufar en caldo gelat*, *capolar*, *caure una aigua de Maria Santíssima*, *cell*, *còlic tancat*, *color de suc de llonganissa*, *costar més el fregall que l'escurada*, *¡creu i ratlla!*, *de baracalofi*, *de bestreta*, *de colp i barrada*, *de pressa i correguda*, *dormir com una soca d'olivera*, *eixir a un cap*, *eixir cap per mans*, *en bajoqueta*, *entre dos clarors*, *espalmador*, *estar penjat d'un fil*, *gelat com un poll*, *lleig com un ferrús*, *lleterola*, *llevar-se l'espart de l'ala*, *lluvent com una espasa*, *menjar-se les mans a mossos*, *més gelat que un rave no entendre un borrall*, *per tot i per tot*, *petorrí*, *picar sola*, *posterol*, *roig com un titot*, *ser cap de caps*, *tindre el pit envernissat*, *tirar-se a la pera* o *trencar el bull*.

3) Paraules i locucions que, encara que ben vives i conegudíssimes per tots els valencians, hi ha perill que siguin substituïdes per unes altres d'equivalents, a causa de la influència del castellà o, fins i tot, de la llengua

normativa, com és el cas del vocable *enguany*, paraula molt valenciana i vivíssima entre nosaltres, però que no pocs jòvens substituïxen per les expressions *aquest any* o *este any*, substitució empobridora i gratuïta, encara que no il·legítima, o del mot *adés*, usadíssim fins fa quatre dies per tothom però que actualment hi ha tendència a substituir-lo per expressions equivalents, com ara: *fa una estona*, *fa un instant* o *fa un moment*, la qual cosa significa un empobriment lamentable de la llengua.

4) Paraules i locucions pròpies de la nostra llengua que, incomprendiblement, han estat substituïdes per calcs del castellà, com ara *els Reis d'Orient*, substituïda sistemàticament per *els Reis Mags* o *els Reis Màgics*, calcs empobridors i innecessaris de la denominació castellana *los Reyes Magos*.

5) Parèmies com ara *a cal sabater*, *sabates de paper*, abans molt coneguda i ara sistemàticament substituïda per gran part de la població valencianoparlant pel seu equivalent castellà, en *casa del herrero*, *cuchillo de palo* que, damunt, es diu sempre en castellà.

6) Cançonetes com la que diu *la lluna*, *la pruna*, *vestida de dol*, que és molt coneguda, però que ningú sap ja quin és el seu significat originari.

7) Paraules o expressions de procedència poc clara, com ara *aixorruma*, *masmarruga* o *sang truída*, sobre les quals pense que és adequat meditar una miqueta. En aquest cas jo em limite, simplement, a expressar la meua opinió i deïxe a mans dels lingüistes la tasca de l'aclariment definitiu de l'etimologia d'aquestes unitats lèxiques.

8) Exclamacions, com ara *¡això podíem fer!*, cada vegada menys usada i sistemàticament substituïda per altres expressions com: *¡faltaria més!*, *¡ni molt menys!* o *¡de cap manera!*, calcs d'expressions castellaneres més o menys equivalents, l'ús de les quals empobrix i despersonalitza la nostra llengua.

9) Paraules sobre les quals caldria meditar una miqueta sobre la grafia actualment utilitzada, com és el cas de *¿avaria* o *averia*? Sobre aquest vocable he inclòs una quantitat considerable de documentació en l'annex que apareix al final del treball.

10) Onomatopeies com *clac clac clac*, tradicionalment usada pels valencians per a representar el so que fa una persona en riure, i actualment, per desgràcia, completament desconeguda pels valencianoparlants de les generacions més jòvens.

11) Determinats mots vius en valencià, que jo considere que haurien de ser emprats en substitució de certs neologismes que s'usen actualment i que pense que són inadequats o, com a mínim, menys adequats que els nostres vocables tradicionals, com és el cas de *colpet*, vivíssim i usadíssim en el migjorn valencià, que hauria de ser usat en lloc de *xopet*; *telefonet* en lloc de *mòbil* (o *telèfon mòbil*); *control* en lloc de *comandament a distància*, o *destapador* (o *obridor*) en lloc de *llevataps*.

Aquest treball té 300 entrades ordenades per orde alfabètic, cadascuna de les quals consta de:

- La unitat lèxica corresponent (paraula, locució, frase feta o parèmia).
- El text corresponent a l'entrada, que conté, com a mínim, la definició de la unitat lèxica estudiada i, eventualment, altres informacions, comentaris i reflexions.
- Un exemple – o més d'un – dins d'un requadre.
- Sinònims emprats en valencià de la unitat lèxica estudiada.
- Sinònims de la unitat lèxica estudiada habitualment usats per la llengua culta.
- Equivalents en llengua castellana de la unitat lèxica estudiada.

Les 300 entrades que conformen el treball són les següents: *a amagatontes – a bacs – a cal sabater, sabates de paper – a escoti barboti – a foc i flama – a la part-darrere – a resultes de – a tota paleta – a trentaqueté – abocar a cor – abocar la pastera – ací caic, allà m'alce – ací no aplega el perotet xicorrotet – açò va i era una volta – acumular – adés – adreç – agarrar el caure (a algú) – agarrar-se a una paret llisa – agre com un ferro –jah paraigües! – aïna – aixarop de gaiato – aixeta – aixina o aixana – aixina que això... – ¡això podíem fer! – aixorruma – ¡al rinxi! – ¡alça Pilili! – alfardó – almasset – amarg com l'acéver – amb les celles fetes – anar a escola – anar anant – anar de bocadents – anar de clec – anar de xurrut – anar del bracet – anar-se'n com un punt de calça – anat – ¡anem allà que ací ja estem! – aplegar i envasar – arrap – arrecerat – arriscat – averia – baldat com un ruc de llenyater – ballador de l'anca – bellverd – berena-sopa – besada – blanc com la paret – blau de bulla – blau de fam – bolitxó – bon dia i bona ora – borra de melva – brosqüil – bruixada – bufalaga – bufar en caldo gelat – bufarrí – burell – caiga – calaix – camiseta – cançonada – canela – canelletes acabant – cantalet – capolar – caràcter – caragols per terra, ganxos pel llit i riquets demanant pa – carrascal – caure rotllat com un cuc – caure una aigua de Maria Santíssima – caure-li el rabet (a algú) – cell – cirer – clarura – clavar cullerada – clavar el cullerot – clavat – clec – clec clec clec – còlic tancat – coll de la cama – color de botifarra – color de gos quan fuig – color de suc de llonganissa – colpet – com si ploquera en Mariola – com un cabàs – com un cuc davall d'un cantal – companatge – control – corellada – cos què vols, cos què desitges – costar – costar més el fregall que l'escurada – ¡creu i ratlla! – cruatge – cullereta – cursada – cutimanya – darrer dia – darreries – de baracalofi – de bestreta – de colp i barrada – de pressa i correguda – de punta de rama – de puntet – de tres i no res – deixar penjar – desbravar-se – desbudellar – despartir – destapador – devanir-se – dienda – donar carabassa – donar-se olla – dormir com una soca d'olivera – dur el rem de la casa – dur rastre – eixir a un cap – eixir cap per mans – els Reis d'Orient – embabuixar – en abril, no et lledes fil – en bajoqueta – en la vinya de Déu, de tot es veu – en peixet – encendre's com l'esca – enganxada – enganya-rajols – engrunsar – enguany – engüent – entornet –*

entortar – entre dos clarors – entresuat – ert com un granísol – esmerat – espalmador – esparralló – espencat – estaller – estar penjat d'un fil – facilitar – fart com una xinxa – femta – fer calçetí – fer de color de gaiato (a algú) – fer de dissabte – fer el rei negre – fer la rateta – fer trompes – fer vidriola – fer-se el desmenjat – fer-se males barbes – fer-se un raconet – flac com un llagostí – fregapanxes – front – ¡fui, fui! – galindaina – gelat com un poll – gerovina – gospí – gotada – haver-n'hi per a un cos gran – ¿i què té de més? – ¡i un xurro calent! – iberut – jagant – ¡jo et flic! – jugar al punyet – la lluna, la pruna – la mà ferix el cos, la llengua aplega a l'os – la mare ceba i el pare grill, ¿què serà el fill? – lleig com un ferrús – lleterola – llevar-se de damunt com es trau el pèl de la pasta – llevar-se l'espant de l'ala – lluent com una espasa – mai de la vida – mal – malero – malpel – manxa – manxar – marejat com un allioli – marrar – masmarruga – matar-se a bacs – matissa – menjar-se les mans a mossos – menúncies – més content que un gos amb un os – més curt que el dia de sant Tomàs – més dur que pedra en guaret – més gelat que un rave – més gos que un pont – ¡missa de quatre! – mitja lluneta – molt – morterada – negre com un tió – neula – nevarsejar – no entendre un borrall (d'alguna cosa) – no saber-ne un mos (d'alguna cosa) – no tindre panxa ni budell – no vore's cera en l'orella – nyofla – oït – pa de granota – panxa de la cama – parabales – paracota – passar més fam que garró – passar-la estreta – pebrereta – pegar la passadeta – pegar una becada – per tot i per tot – petiterri – petorri – picar sola – plegat de mans – pontet del cul – posterol – prendre-se'n (algú) – puja – punxar foc – ¡què vols que li fem! – qui no pega primer, no té res a fer – qui t'ha vist i et veu, mateta de fenollet – ràpid com una fona – rebost – recla – reixiu – ricós – riure per davall del bigot – roig com un titot – saginosa – sang truída – ser cap de caps – ser massa per a un cos gran – ser un gos verd – ser (o paréixer) una canya d'haure nius – soca – somiacoques – succeït – tander – tarquimós – tastar – ¿tat? – taulada – telefonet – tes com un fus – tèxtil – tindre borrhontades de llimonada – tindre el pit envernissat – tindre igual sabó que fil negre – tindre la castanya torta – tindre la veu presa – tindre mala quimera – tindre més faena que en el pont – tindre un ressembla – tindre una fam com un lladre – tindre una gola com un calçetí – tirar a bracet – tirar la casa per la finestra – tirar-se a la pera (alguna cosa) – titaina – tocar en el ridícul – torbar-se – torcador – tornar la contestació – ¡torra coca, pastoret! – trencar – trencar el bull – ulleres allargavistes – un no com un perelló – uns morros com dos castanyes – verd com un suc d'herba – verd com una ceba – verdó – veuada – vindre com la pell en el cul – vore les deveres – xorripapa – xurrutada – xurumbell.